

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Judicium Ecclesiasticum Seu Decretalium Gregorij IX.
Pont. Max. Liber II.**

Schmalzgrueber, Franz

Ingolstadii, 1726

§. I. De Judicij Natura, & Varietate.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74990](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74990)

De Judicij Natura, & Varietate.

SUMMARIUM.

1. Usus Antiquorum in controversijs dirimendis.	5. 6. Divisiones ratione cause efficientis.
2. Judicij Definitio.	7. 8. 9. Ratione materiae.
3. Discrimen inter Litem, Causam, Questionem, & Instantiam.	10. Ratione formae.
4. Origo Judiciorum.	11. 12. Ratione finis.

1. **A** pud Veteres, ut notat Schambog. hic n. 3. receptum fuit, ut lites magis armis, quam Juris disceptatione finirentur; invaluerant enim *Diffidationes*, Germanicè *das Gausstund Kolben*; *recht / Gehd / und Absagung* / quibus quisque sibi jus dicebat autoritate propria, & quem capitalem inimicum suum denunciaverat, igne, ferroque usque ad vitam, & sanguinem prosequeretur. Origo abusivissimum erat pessimè à Judicibus administrata Justitia: & diu satis aboleri non poterat; imò ad cavenda majora mala tolerabatur, Legibus tantum certis Diffidationi praescriptis, ut videre est in *Bulla Aurea Caroli IV. c. 17. & Constit. Frederici III. edita Francofurti ad Moenum 1442. c. 1.* Tandem per Constitutionem Pacis Publicae potentius remedium est introductum, statutumque, ut nemo privatorum sibi Jus dicat, sed quas quisque habere se putaverit petitiones, actionibus experiatur: quo remedio ab exilio reducta Justitia, & Tribunali suo ad Jus dicendum, & Judicia celebranda ex integro restituta est.

2. **Q**ueritur 1. quid sit *Judicium*? *v. Judicij* nomen varias, easque in Jure receptas significationes habet, prout videre est apud *Gloss. in Reg. Jur. 12. in 6. V. in Judicijs*, *Marant. de Ordin. Judic. p. 1. n. 1. & seqq.* *Pax Jord. l. 13. tit. 1. n. 3. Pirh. hic n. 1. König. n. 2. Wiest. n. 1.* & novissimè accuratè describit *Clarissimus P. Schmier tr. de Judic. c. 1. n. 3. & seqq.* Notabiliores sunt. 1. *Judicium* aliquando significat animi discretionem, & rationis usum §. *praeterea 1. Instit. quib. non est permitt. facer. testiam.* ibi: *quia nullum eorum animi Judicium est, & l. cum praetor. 12. §. non autem 2. ibi quia Judicio carent ff. b. tit. 2.* aliquando sumitur pro opinione & credulitate. Ita *Tullius de claris Oratoribus, Intra parietes*, nquit, *aluit eam gloriam, quam nemo quidem meo Judicio est consecutus.* 3. pro ultima voluntatis elogio. Sic *c. licet 4. de sepultur. in 6.* dicitur, quod filius, absque consensu Patris, *nisi peculium castrense, vel quasi castrense habeat, non possit pro anima sua aliquid judicare*: ubi *judicare* idem est, quod in ultima voluntate relinquere, ut explicat *Gloss. ibidem v. judicare*, & *Judicium* pro ultima Vo-

luntate sumitur: Sic *l. habeat 1. C. de SS. Eccl. Constantinus M. Imperiali autoritate sancivit, ut non sint cassa Judicia*, seu ultima Voluntas illius, qui Sanctis locis aliquid per eam reliquerit. 4. pro actione in *Judicio* mota. Ita sumitur *c. ex literis 3. de probat.* ibi *Judicium finium regundorum tale est*: ita §. *ideoque 1. Inst. de offic. Judic.* ibi si *noxali Judicio* adius est: ita *l. communi 1. ff. commun. dividund.* ibi *Communi dividundo Judicium ideo necessarium fuit*; & paulò post *Cessat communi dividundo Judicium, si res communis non sit.* 5. pro ipsa rei examinatione *can. si officia 59. in fin. dist. 59.* ibi *Quod oportet districti semper esse Judicij.* 6. pro condemnatione: ita sumitur *can. timorem 25. in princ. dist. 2. de consecrat.* & in allegato ibidem textu *Apostoli 1. Corinth. 11. v. 29.* ubi qui Christi Corpus, & Sanguinem indignè sumunt, dicuntur *Judicium* sibi manducare, & bibere. 7. pro sententiâ *c. personas 4. & c. consuluit 14. de appellat.* ibi *Judicio tuo*, i. e. sententiâ stare, & parere. 8. pro jurisdictione, & potestate autoritativa *c. decernimus 2. h. tit. ibi Praelati --- de negotijs Ecclesiasticis --- Laicorum Judicium nihil disponent*: & *l. consensisse 2. §. fin. ff. h. tit.* ubi *Ulpianus*, His, inquit, *datur multa dicenda jus*, quibus publice *judicium*, i. e. ut *Gloss. ibid.* explicat, publicum officium, & *jurisdictio est.* 9. denique, & prout huc pertinet, sumitur *Judicium* pro toto processu, seu discussione causae, quae inter duas partes litigantes, Actorem scilicet, & Reum, coram *Judice* competente agitur. *Marant. p. 1. cit. n. 1. Pax Jordan. n. 3. cit. prop. fin.* Sic accepti *Judicii* definitiones varij varias afferunt; mihi praeplacet, quae utuntur *Vulteijs Jurispr. Rom. l. 2. c. 1. Barb. in rubr. h. tit. n. 7. Zoef. hic n. 2. Engl. n. 1. Pirh. n. 1. Schamb. n. 1. König. n. 2. Wiest. n. 2.* juxta quos *Judicium est legitima controversia, quae inter actorem, & reum intercedit, per Judicem cognitio, discussio, ac definitio.*

Queritur 2. quid sit *Lis*, *Causa*, *Questio*, & *Instantia*? *v. haec cum Judicio* quidam confundunt: sed si *Judicium* in nona, & ultima acceptione sumitur, non satis bene, cum à *Judicio* non voce magis, quam signifi-

nificatione differant; nam 1. ut ex definitione paulò antè tradita patet, *Judicij* nomine venit controversia, & quaestio in Judicium deducta tota discussio, quae fit & durat à citatione usque ad sententiam. 2.

Quaestio est ipsa res, vel Jus controversum, quod deduci in Judicium potest: quod si actum in Judicium deducatur, *Causa* vocabitur; ut adeo *Causa*, & *Quaestio* in hoc solum differant, quòd *Causa* propriè non dicatur, nisi in Judicio; *Quaestio* autem etiam extra illud.

3. *Litis* nomine plerumque venit Actio, quae causa controversa deducitur in Judicium, sive in rem, sive in personam sit, ut dicitur *l. litis 36. ff. de V. S.* 4. *Instantia* denique est exercitium Actionis, quod *Litis* contestatione incipit, & usque ad Sententiam definitivam durat, si feratur; si non feratur, biennij, aut triennij lapsu, & etiam rei ab observatione Judicij absolutio, de Jure saltem Civili, extinguitur. *l. properandum 13. C. h. tit.*

Porro *Quaestio*, quae in Judicio disceptatur, vel disceptari potest, est duplicis generis, Facti, & Juris. *Facti quaestio* est, cum de facto, de quo fortè nondum liquet, vel si de hoc liqueat, de circumstantijs facti quaeritur, e. g. quis fecerit, quomodo, quo loco, quo tempore, quibus circumstantijs &c. *Juris quaestio* est, quando quaeritur de facti merito, quod in eo consistit, ut Jus factum rectè applicetur: interrogatur ergo in hoc, an id, quod factum est, Jure factum sit, & quid de hoc facto Leges statuerint, e. g. an rectè Titius occiderit Cajum, & si malè occidit, quae poena sit afficiendus. Rosbach. in *pract. civil. tit. de Judicijs 1. n. 43. Et seqq.* Pirh. *hic n. 4. in fin.*

4. Quaeritur 3. quo Jure sint introducta Judicia? *1.* originaliter sunt Juris naturalis, formaliter, & quoad solennitates Juris Civilis. *Pars 1.* ostenditur ex necessitate humani generis; nam saepe evenit, ut duo inter sese contendat, quid Juris sit, & quis eorum contendat Jus trahere in suam partem: opus itaque erat, ut esset, qui ortas hujusmodi super Jure dubio controversias solveret, & cuique jus suum tribueret: hoc autem fieri non poterat ab ipsis partibus; nihil enim rectè rationi magis repugnat, quam Jus in causa propria sibi dicere: necesse igitur erat, ut autoritate publica constitueretur Judicium, in quo dirimerentur hujusmodi Juris dubia, & quodaequum, & justum est, partes referrent. *Pars 2.* patet ex solennitatibus Judiciorum, quas Jure Civili inventas, & Jure Canonico etiam ad Forum Ecclesiasticum translatas constat ex varijs textibus Juris Civilis, & toto Libro II. Decretalium.

Dubium est, quamnam in Judicijs sint Juris naturalis, quae positivi humani? *1.* Juris naturalis sunt petitio Actoris, citatio rei, probatio causae, ejusdemque defensio, decisio illius, & sententiae pronuntiatio;

nam haec ad substantiam Judicij pertinent, & talia sunt, ut sine illis causa controversa rectè, & ritè discuti, atque decidi nequeat: cetera, ut Libelli oblatio, litis contestatio, Juramentum calumniae, feriae, dilationes, fatalia, sententiarum formulae, & similia sunt Juris positivi humani; quia non necessitatem, sed solennitatem sapiunt.

Ex quo sequitur 1. quòd Summus Princeps, omnis omnibus solennitatibus, solà facti veritate inspecta, de plano possit causam cognoscere; quia Legibus positivis solutus est. Sequitur 2. eundem posse alicui causam sic delegare, ut eam dirimere de plano, & sine figura Judicij possit; quia per alium facere quisque potest, quod potest facere per seipsum. Sequitur 3. solennitates Judiciales per consuetudinem tolli posse; nam quavis Lex positiva humana tolli per eandem potest. Sequitur 4. in nullo Judicio etiam Summario, omitti posse ea, quae supra dixi substantialia Judiciorum esse; nam haec sunt Juris naturalis, contra quod praevalere consuetudo non potest.

Quaeritur 4. quotuplicis generis sint Judicia? *1.* divisiones ejus permultae sunt, & species ferè tot, quot Actionum, quae in Judicium deducuntur: & hinc praefens Titulus potius in plurali de *Judicijs* inscribitur, quam in singulari, ut ex Abbate notat Wagnereck in *Rubr. h. tit. not. 3.* Plerique DD. quatuor faciunt istarum divisionum classes secundum quatuor causarum genera.

Ratione *causae Efficientis*, seu *Personarum Judicantium* duplex reperitur divisio. 1. in Ordinarium, & Delegatum. *Ordinarium* dicitur, quod instituitur coram Judice Ordinario: quales inter Ecclesiasticos Judices praeter Papam, & ejus Legatos in Provincijs sunt Episcopi, caeterique Praelati Episcopalis Ordinis, & Sede Episcopali vacante Capitulum, Vicarius Generalis Episcopi, vel Capituli Sede vacante, Abbates, & his similes Praelati, qui Jurisdictionem quasi Episcopalem in Clerum, vel etiam populum habent &c. *Delegatum* vocatur, in quo coram Judice Delegato disceptatur. Hoc *c. quoniam 11. de probat.* etiam *Extraordinarium* nuncupatur, ut notat Gloss. *ibid. V. extraordinario.* Vide Marant. *de Ordin. Judic. p. 4. dist. 5. n. 1. Et seqq.* Wagnereck in *Rubr. h. tit. not. 3. v. secunda divisio.* Vallens. *n. 7.* Pirh. *n. 7.* Schambog. *n. 6.* Wiest. *n. 14.* De Officio Judicis Ordinarij dictum *l. 1. tit. 31. de Delegat. officio ibidem tit. 29.*

2. Dividitur in Judicium Ecclesiasticum, & Saeculare. *Ecclesiasticum* est, quod instituitur à Judice Ecclesiastico quae tali; *Saeculare*, quod expeditur à Judice saeculari quae tali. Ad Judicium Ecclesiasticum pertinent 1. omnes causae spirituales, vel his annexae, ut si quaestio est de electione

Prælati, electi Confirmatione, vel Consecratione; de Clerici ordinatione, vel presentatione; de Voto, & Professione Religiosa; de Matrimonio, Sponsalibus, aut Divortijs; de Primitijs, Decimis, Oblationibus; de Beneficijs, aut Pensionibus Ecclesiasticis, vel Jure Patronatus &c. 2. Lites etiam Civiles, si vel uterque litigans, vel saltem reus conventus sit de foro Ecclesiastico; quia, ut infra tit. 2. n. 7. dicitur, Actor sequitur forum Rei. 3. certa aliqua crimina, videlicet Hæresis, Apostasie, Schismatis, Simonie, & similia; nam respectu horum etiam Laici foro Ecclesiastico subijciuntur, ut suis locis dicitur. Cætera causa, in quibus de re non Ecclesiastica, & inter Laicos, vel saltem contra reum Laicum agitur, ad Forum Sæculare spectant. Sunt tamen inter causas, de quibus cognoscere Judex sæcularis potest, etiam quædam, quæ dicuntur *mixtiori*; quia coram Judice Ecclesiastico, vel Sæculari, prout alter alterum causam tractando prævenit, agitari possunt, quales sunt quæstiones merè facti in rebus spiritualibus, si reus conventus Laicus est. Et hinc duobus recensitis membris dividendibus addi tertia potest species, nempe *Judicium mixtum*.

7. Ratione materie sex omnino enumerantur divisiones Judiciorum diversæ. 1. in *Judicium Spirituale*, & *Temporale*. *Spirituale* est, in quo causa spiritualis, vel spirituali annexa tractatur; *Temporale*, in quo de re merè temporali, & profana contenditur. Differt Spirituale ab Ecclesiastico; & Temporale à Sæculari; quia Ecclesiasticum *Judicium* magis latè patet, quàm Spirituale, cum exerceri possit etiam circa causas Clericorum Civiles; & Temporale magis latè, quàm Sæculare, cum Temporale *Judicium* conveniat etiam Judici Ecclesiastico quæ tali, si causa sit temporalis, non autem Sæculare.

2. In *Judicium Universale*, Generale, & Speciale. *Universale* est, in quo controversia movetur de aliqua universalitate, seu corpore quodam mystico, ex Juribus specificè distinctis conflato: quale est hæreditas, Ecclesia, Territorium &c. *Generale* est, quod ad plura quidem objecta, sed separata, ac nullam universalitatem conscientia porrigitur: quale est super administratione generali institutum, e. g. *Judicium tutelæ*, negotiorum gestorum, pro Socio &c. *Speciale*, quod instituitur circa rem specialem, determinatam, ac singularem, e. g. de equo, vel de certa specie, continente plura individua, v. g. de grege ovium. Differentia istorum Judiciorum inter alias hæc est, quod Exceptio rei judicatæ in *Judicio* singulari solum noceat quoad rem singularem petitam; in *Judicio* generali, vel universali autem, si generaliter actum sit, noceat quoad res omnes, etsi specificè in libello expressæ

non fuerint, & postea primùm cognita l. licet 2. C. h. tit. l. actione 4. Et l. sub prætextu 29. C. de transact. P. Schmier tr. de Judic. c. 1. n. 48.

3. In *Judicium reale*, & personale. 8. *Reale* est, in quo disputatur de Jure in re v. g. dominio, servitute, pignore, possessione &c. live in quo intentatur actio realis. *Personale*, in quo instituitur actio in personam, nempe ex contractu, vel quasi contractu, delicto, vel quasi delicto, & similibus, ratione quorum competit actio personalis, qualis est actio empti, depositi, commodati &c. Adhuc aliqui tertiam speciem, videlicet *Judicium mixtum*, quod confurgere putant in petitione hæreditatis, actione familiæ herciscundæ, communi dividendo, finium regundorum: utrum bene, ex eo pendet, an recensitæ actiones etiam ipsæ mixtæ sint; nam tale confurgit *Judicium*, qualis est actio, ex qua confurgit. Communius negatur mixtas esse; quia petitio hæreditatis purissimè realis est l. sed etsi 25. §. petitio 18. ff. & l. hæreditatis 7. C. de petit. heredit. cætera autem purissimè personales l. finium 1. ff. fin. regund. & arg. l. hæc actio 1. in princip. & §. que quidem 1. ff. famil. hercisc. l. communi 1. & l. seq. in princ. C. comm. divid. Sed de his ex instituto Legistæ.

4. In *Judicium Petitorium*, & Possessorium. *Petitorium* vocatur, in quo litigatur de proprietate rei, i. e. in quo discipatur super rei v. g. prædij, domus, Beneficij Ecclesiastici, aut Juris eligendi, vel Patronatus dominio, vel quasi dominio, vel super Jure aliquo in re, aut ad rem competente, puta de Jure pignoris, servitutis, hæreditatis &c. petitque actor, se rei controversæ declarari dominum, vel quasi dominum, aut sibi jus in re, vel ad rem competere, ut si res vindicetur, hæreditas petatur, actio empti, depositi, commodati, vel alia similis realis, aut personalis ad rem actio intentetur. *Possessorium* *Judicium* est, in quo inter partes contentio est de sola rei, vel juris possessione, aut quasi possessione adipiscenda, retinenda, vel recuperanda, cum scilicet tantum actor petit, vel ut adipiscatur possessionem reiquietam, nec in eâ turbetur, vel ut recuperet possessionem amissam. Marant. de Ordin. Judic. p. 4. dist. 1. n. 1. Et 2. Hiltrop. process. judic. p. 1. tit. 4. n. 73. Et seqq. Layman. l. 3. tr. 6. cap. 1. n. 3. Wagnereck in rubr. hic not. 3. §. tertia divisio. Vallens. n. 7. Zæf. n. 2. Pirh. n. 6. Schamb. n. 9. Engl. n. 15. König. n. 8. Wiest. n. 6.

5. In *Judicium bonæ fidei*, & stricti juris. 9. *Judicium bonæ fidei* est, in quo liberam potestatem ad Lege sibi concessam Judex habet, ut æstimare ex æquo, & bono possit, quantum actori restitui debeat §. in bonæ 3. Inst. de action. adeoque adjudicare aliquid potest, de quo inter partes haud conventum, & quod in libello non est petitum. *Stricti Juris* *Judi-*

Judicium est, in quo facultas Judicis est restricta, ita ut ultra id, quod vel nominatim inter partes actum, vel specialiter Legibus de negotio cautum est, sententiâ suâ non possit progredi *l. cum quid 3. ff. de reb. credit. & l. quidquid 99. ff. de V. O.* Porro qualia Judicia sint bonæ fidei, qualia stricti Juris, desumendum est ex genere actionis; nam tale est Judicium, qualis est actio, ex qua confurgit Judicium, ut *num. 8.* dictum est. Enumerantur autem actiones bonæ fidei, quæ *§. actionum 28. Inst. de action. cæteræ*, quæ ibi non sunt positæ, stricti Juris censentur.

6. Denique in Judicium Simplex, & Duplex. *Simplex* censetur, in quo unus sibi vicem actoris, alter vicem Rei, ut in actione murui, in actione ex empto, in rei vindicatione &c. *Duplex* dicitur, in quo uterque litigantium est actor, & uterque Reus, utrinque à se invicem aliquid petendo, prout contingit in Judicijs divorcijs, familiæ hereditariæ, communi dividundo, & finium regundorum. Ne tamen confusio fiat in Judicio, *l. in tribus 13. ff. h. tit.* salubriter introductum est, ut is pro Actore etiam in Judicio duplici haberetur, qui prior provocavit; si vero uterque simul provocavit, committendum sorti erit, quis Rei, quis Actoris eo casu vices sustineat, prout dicitur *l. sed cum ambo 14. ff. eod.*

10. Ratione Formæ dividitur Judicium in Plenarium, & Summarium. *Plenarium*, quod etiam *Ordinarium*, & *Solenne* dicitur, est, in quo, Juris ordine, & solemnitatibus accuratè servatis, de causa cognoscitur, & pronuntiat: quod fit, si sententiam præcedat citatio, oblatio libelli, contestatio litis, juramentum calumniæ, receptio, & publicatio testium, & aliarum probationum &c. *Summarium*, & ut communiter vocatur, *Extraordinarium* est, in quo, prætermisâ subtili observatione solennis ordinis Judicarij, simpliciter, & de plano, sine strepitu, & figura Judicij proceditur, & quodammodo, sola rei veritate atenta, pronuntiat. Porro in quibus causis summarie procedi possit, in quibus non, dicitur infra *Tit. 3.* Interim solum noto, discrimen esse faciendum inter ea, quæ ad Processum Judicarium Ordinarium requiruntur; nam aliqua ex illis sunt, quæ ex Jure solum humano inventa sunt, alia, quæ necessaria sunt Jure Divino, vel naturali, aut gentium: item ex prioribus aliqua celerem litis expeditionem morantur, alia non morantur. Jam ex ijs, quæ Jure Divino, naturali, & gentium requiruntur, nihil omitti in Processu Summario potest; conf. etiam in hoc requiritur, ut fiat citatio partium, aliqualis petitio loco libelli, probatio, defensio: ex ijs autem, quæ Jure humano inventa sunt, ea solum prætermitti in Judicio Summario possunt, quæ litis celerem expeditionem retardant; cæteræ & ipsa observari debent, prout est Ju-

ramentum calumniæ, si petatur, assignatio terminorum ad exhibenda acta, prolatio sententiæ definitivæ in scriptis à Judice sedente, vel stante &c.

Ratione *Finis* denique dividitur Judicium in Civile, & Criminale. *Civile* est, in quo disceptatur de causa Civili, seu in quo principaliter intenditur commodam privatum Actoris: quod contingit, quando Actor prosequitur id, quod suum est; quia illud, quod petit, vel est res propria ipsius, vel ipsi debita, idque vel ex contractu, vel ex delicto, vel quasi. *Criminale* est, in quo de crimine agitur criminaliter, sive ad vindictam publicam, puta ad privationem officij, corporis afflictionem, vel poenam etiam extraordinariam applicandam fisco. Marant. *de Ordin. Judic. p. 4. dist. 1. n. 1. §. 2.* Clar. *pract. crim. q. 1. n. 2.* Layman. *l. 3. tr. 6. c. 1. n. 4.* Pax. Jordan. *l. 13. tit. 1. à n. 8.* Barbof. *in rubr. b. tit. n. 3. §. duobus seqq.* Wagn. *ibid. not. 3. v. 6. divisio.* Vallenf. *n. 4. §. 5.* Pirh. *n. 8.* Schamb. *n. 4.* Wiestn. *n. 15.* Origo hujus divisionis est, quia aliqua crimina sunt, per quæ læditur publica Justitia tantum; alia vero, per quæ non tantum ista offenditur, sed etiam personæ particulari injuria, & damnum inferitur. Ex *primi generis* criminibus, ut sunt Hæresis, Simonia, Blasphemia &c. agi solum potest ad vindictam publicam, & conf. institui debet Judicium criminale. Ex *secundi generis* criminibus agi potest vel ad vindictam publicam, vel ad privatam, vel ad utramque simul. Si ad vindictam publicam, erit Judicium criminale; si ad privatam, Civile; si ad utramque simul, mixtum. Ex quo sequitur, hætenus recensitis duabus speciebus addendam tertiam *Judicij mixti*, quo de crimine agitur civiliter simul & criminaliter.

Porro Judicium criminale subdividitur 12. 1. in Capitale, & non capitale. *Capitale* est, in quo agitur de crimine capitali; *non capitale*, in quo agitur de crimine non capitali. *Capitale* autem *crimen* dicitur, ex quo reo irroganda est poena capitalis: hæc triplicis generis est; nam unâ amittitur caput naturale per mortem naturalem; alterâ amittitur caput civile, quod est libertas, ut cum quis damnatur ad metallum; ultimâ caput eximitur de civitate, cum jus civitatis amittitur, ut fit, cum quis deportatur in Insulam, & aquâ, atque igni interdicitur. *Non capitale crimen* est, ex quo reus salvo capite, seu vitâ, libertate, & civitate retentâ, circa bona, existimationemque punitur, aut aliquam corporis coercitionem sustinet. Marant. *de Ordin. Judic. p. 4. dist. 2. n. 1. §. 4.* Vallenf. *hic n. 5.* Pirh. *n. 11.* Wiestner *n. 16.* & communiter cæteri. Neque obstat, quod aliàs fama, & vita æquiparentur; quia per hoc, quod æquiparatio aliqua inter hæc bona fit, poena infamiam irrogans nondum capitis, sed penæ capitis

capitis poena efficitur, ut rectè insinuat Tullius Orat. pro Roscio Commodo.

Subdividitur 2. in Publicum, & Privatum. Publicum est, in quo agitur de publico crimine, seu tali, quod accusare cuius è populo est permillum §. publica r. Inst. de public. Judic. & l. quamvis 30. in princ.

C. ad Leg. Jul. de adult. Privatum est, in quo agitur de crimine privato, seu tali, quod accusandi jus non cuivis de populo, sed ijs duntaxat competit, ad quos ea res, vel injuria pertinet l. civilis 1. §. §. ff. de privat. delict. Quæ autem delicta publica, aut privata sunt, dicitur Lib. 5. Tit. 1.

§. II.

De Personis constituenibus Judicium.

SUMMARIUM.

13. Ad Judicium principaliter concurrunt Judex, Actor, & Reus.
14. Minus principaliter ad juvandos litigantes, Advocati, Procuratores, curatores, Testes; ad Judicem juvandum Assessores, Tabelliones, Nuntij &c.
15. Quid sint Auditores, & Referendarij?
16. An in omni Judicio necessè sit intervenire Judicem, Actorem, & Reum?
17. In qua causa quisque judicare possit?
18. An Judex supremus judicare possit in causa propria?
19. An, & quando id possit Judex inferior?
20. An acta à Judice solum existimato valeant?
21. An, ut valeant, requiratur titulus coloratus?
22. Casus, quibus acta Judicis existimati valent.
23. Personam standi in Judicio non habent infantes, furiosi, prodigi &c.
24. Servus in causa pecuniaria.
25. Pupillus sine auctoritate tutoris.
26. Minor sine auctoritate curatoris.
27. Etiam in causis spiritualibus.
28. Filiusfam. sed cum distinctione.
29. Et exceptione.
30. Mulieres, quæ trahi invite in Judicium nequeunt.
31. Si honestæ sint.
32. 33. 34. 35. 36. Excommunicati Excommunicatione Majori.
37. Religiosi.
38. Cum Exceptione.
39. 40. 41. Quis agere in Judicio debeat super rebus, & Juribus Ecclesiæ, vel Monasterij?
42. 43. An, & qualiter Capitulo necessarius sit consensus Prælati, & vicissim?
44. An partes cogi possint ad litigandum?
45. An ad comparandum, & à quali Judice?
46. An etiam à Delegato?
47. Quando ab inferiore?
48. Quando illa, quæ ad factum pertinent, proponi per Advocatos possint?
49. An, qui promisit se litigaturum coram Judice, postea resilire possit?

13. **Q**uaritur 1. quæ personæ concurrant ad Judicium? 2. personæ ad Judicium concurrentes sunt duplicis generis; nam aliquæ sunt principales, quæ Judicium constituunt; aliæ minus principales, quæ regulariter quidem, & secundum communem, ac ordinarium processum in Judicio intervenire debent, non tamen ita sunt necessariæ, ut illud sine ipsis institui nequeat. Atque hinc

Dub. 1. quæ personæ constituent Judicium? 2. Judicium quodcumque tres personæ constituunt, sc. Judex, Actor, & Reus c. forus 10. §. in omni de V. S. & l. inter litigantes 62. ff. h. tit. Judex, sic appellatus, quod jus dicat, est persona, quæ publica auctoritate Judicio præest, & quasi mediatorem agit inter litigantes, rem controversam secundum Juris præscriptum decidendo. Actor, ab agendo dictus, est is, qui actionem proponit, & prior ad Judicium provocat l. in tribus 13. & l. qui appellat 29. ff. h. tit. Hic in causis criminalibus propriè Accusator vocatur l. inter 10. & l. accu-

satore 13. ff. de public. Judic. l. si accusatoribus 4. C. de accusat. Reus, ita appellatus à Re, seu causa, & controversia, quæ ipsi movetur, est, qui ab Actore in Jus vocatus, ejus actionem propulsando, se defendit. Gloss. in c. forus cit. V. reus, Pirh. hic n. 2. Wiest. n. 19. Schambog. n. 10. & §. §. Excipitur Judicium ex l. diffamari 5. C. de ingen. manum. in hoc enim pro actore habetur in Judicium vocatus diffamans, & diffamatus ad Judicium citans pro reo: unde alij Actorem dicunt eum, quem principaliter causa concernit. Sed non est necesse à communi Actoris, & Rei definitione recedere; nam etiam diffamans in causa diffamationis provocans dici potest.

Dub. 2. quæ personæ in Judicio interveniant minus principaliter? 3. hæc duplicis maximè classis sunt; nam aliquæ interveniunt ad juvandos litigantes, ut sunt Advocati, Procuratores, Testes &c. aliæ ad juvandum Judicem, quod triplici modo fieri potest. 1. consultando, ut faciunt Assessores, & Consiliarij. 2. Acta judicij conscribendo, ut Tabelliones, seu Notarij. 3. exequendo, quod Judex